

Αλλοῦ, ἄλλοῦ εἶναι ἀνάγκη νὰ κοιτάξουμε γιὰ νὰ ξανοίξουμε κάποια ἔθνική ὥπαρξη κ' ἐνέργεια, ἄλλοῦ θὰ νοιώσουμε τῆς ἐλπίδας τάνασσασμα καὶ τοῦ ἀγώνα τὸ καρδιοχτύπι. Ή ὡραὶ δύως τῆς παρηγοριᾶς αὐτῆς δὲν ἥρθε ἀκόμα.

§ 12

Οἱ κοδικοὶ τῆς ἀργότερος ἐποχῆς.

Τέτοια λοιπὸν περίπου τὰ ἑθνικά μας στὴν Πρωτεύουσα ώς τὰ μέσα τοῦ δέκατου ἑβδομού αἰώνα. Ἀπὸ κεῖ δύως καὶ κατόπι ἀρχισε κάπως νάλλαζη ἡ ὅψη τους. Λέμε ἡ ὅψη τους, ἐπειδὴ ἡ οὐσία δὲν ἀλλαζε. Ο Τούρκος πάντα Τούρκος καὶ κυρίαρχος, ὁ Ρωμίος πάντα Ρωμίος κ' ὑπόδοουλος. Κάτι ὡς τόσο σημαίνει νὰ καταργηθῇ ἀξαφνη τὸ σιχαμερό σύστημα τῆς ἑνωρίτερης ἐποχῆς, ποὺ δὲν μποροῦσε Ρωμίος νάνθη μήτε σὲ μέτριο πολιτικὸ ἀξιώματος νάλλαζοιστήρης καὶ νὰ βλέπουμε τῷρα δικούς μας νὰ παίρνουν ἀξιώματα δίχως τουλάχιστο νὰ χάνουν τὴν πίστη τους. Εἶπαν πῶς δ καθαυτὸ λόγος τῆς ἀνθρωπινώτερης αὐτῆς πολιτικῆς τῶν Τούρκων εἴταν οἱ συγνοὶ σηκωμοὶ τῶν δικῶ μας, ποὺ καθὼς θὰ δοῦμε, κάθε φορὰ ποὺ ξένη Δύναμη τὰ εἰχε μὲ τὴν Τουρκιά, ξεσπάθων καὶ αὐτοὶ σὲ νησιά, σὲ Μοριά καὶ σὲ Ρούμελη, μὲ τὴν ἐλπίδα πῶς ἥρθε ἡ ὥρα τους. Γύρευε λοιπὸν νὰ τοὺς καλοπιάσῃ ἡ Πύλη. Υπάρχουν δύως, νομίζουμε, καὶ ἀλλα δύο αἴτια ποὺ περιόρισαν τὸ σύστημα τῆς ἀλλαξιοποιητικῆς τῷ Χριστιανῶν ποὺ λάθαιναν ἀξιώματα. Πρῶτο, ἡ ζούλια τῶν τουρκογεννημένων πολιτικῶν ἀντίπαλων, ποὺ ποτὲ δὲ χώνευαν τοὺς ἀλλαξόπιστους, καὶ δεύτερο, ὁ περιορισμὸς τοῦ Γενιτσαρισμοῦ ποὺ καθὼς γνωρίζουμε, ὅχι μονάχα στρατιωτικός, μὰ καὶ πολιτικούς ἀρχηγούς ἔγγαζε. Εἶχαν πάρει τέτοια φόρα οἱ Γενίτσαροι, ποὺ ἀναγκάστηκαν οἱ Κιοπριλῆδες (1656—1710) νὰ καταργήσουν τὸ παιδομάζωμα, καὶ νὰ συνάζουνε μόνο χαράτος. Ὡστε δὲν ἔγγαζε πιὰ τὸ τάγμα ἐκεῖνο καινουριούματος ἀρχηγούς καθὼς ἀλλοτες. Ο λόγος ποὺ τῷρα κι ὄμπρὸς διάλεγαν καὶ τοὺς Μεγάλους Δραγμάνους, καὶ τοὺς Ἡγεμόνες τοῦ Δούναβη ἀπὸ δικούς μας, κι ὅχι ἀπὸ Οὐγγρίους ἢ Πολωνούς γιὰ τόνα ἀξιώματα, ἢ ἀπὸ Μολδοβλάχους γιὰ τᾶλλο, μᾶς φαίνεται πῶς εἶναι ἡ κάπως καλλίτερη μόρφωση καὶ κοσμογνωριστὰ τῶν δικῶ μας, ποὺ μὲ τὰ χρόνια καὶ μὲ τὸν ἔρχομό πολλῶν ἀρχόντων ἀπὸ τὰ νησιά

βριτανίδης μοῦ ἀποκρίθηκε. Ο Θ. "Αννινος μήτε ἀπόκριση δὲ μοῦ χάρισε, ὅχι νὰ βάλῃ τὴν προκήρυξή μου. Δὲν πειράζει. Βέβαιος εἴμαι — κάτι κι ἀφτὸ — πῶς τὸ τελεφταῖο μου τὸ γράμμα μου ποτέ του δὲ θὰ τὸ δημοσιεύψῃ.

Τί νὰ κάμω; Ποῦ νὰ πάω; Οὕτε νὰ συλλογιστῶ πιὰ τὸ Νέον "Αστυν, ποὺ ἀρχίζει νὰ βγαίνη, ἀφοῦ χωρίστηκε ἀπὸ τὸ "Αστυν τοῦ "Αννινού. Γιατὶ νὰ χωρίστοῦν, ἀκόμη δὲν τῶννοιωσα· ἔνα κ' οἱ δυό τους. Μήτε δὲν ἔνας μήτε δὲλλος δὲν τυπώνανε Ψηφαλαῖο, μῆπως θαρρέψῃ δὲ κόσμος πῶς γιὰ μένα δὲ λόγος. Νά λοιπὸ ποὺ κ' οἱ δύο τους θεοφάνερα τὸ δείχνανε στὴ φοιτηταριά, πῶς γιὰ τὴ δημοτικὴ μηδὲ συλλαβὴ μηδὲ ψηφὶ στὸ φύλλο τους δὲ βάζουνε. Μάλιστα δὲιεφτυντῆς τοῦ Νέον "Αστη θὰ φοβότανε ὑποθέτω καὶ τὴν πόστα, μὴν τύχη καὶ δῆ κανένας ὑπάλληλος τῶνομά μου στὸ πανώγραμμα, ἐπειδὴ λέξη δὲ μοῦ χάραξε στὸ χαρτί, ἀν καὶ τοῦ ἀφιέρωσα τὸν Κυρούλη μου — δύο μέρες πρὶν ἀπὸ τὰ φοιτητικά. Καὶ μὴ νομίζετε πῶς δὲ μοῦ ἔγραψε, γιατὶ σκόπεψε τάχα νὰ μοῦ ρεκλαμάρῃ τὸ βιβλίο μου — Γιὰ τὸ δωματίου θέατρο — στὸ Νέον "Αστυν. Καλέ, δὲ βαριέστε; Κάποιος φίλος μου — ήρωας, ἀλλήθεια — τοῦ τὸ πρότεινε νὰ πῆ δυὸ λόγια, μόνο δύο,

στὴν Πόλη, συστήσανε στὴν Πρωτεύουσα ρωμαΐκη κοινωνία πιὸ συσταζούμενη ἀπὸ τὰ σκύβαλα ποὺ μᾶς εἶχαν ἀφήσει τοὺς πρώτους αἰώνες οἱ φευγαλάδες.

"Αρχιζε λοιπὸν ἡ φυλὴ κ' ἔγγαζε πάλε ἀξίους καὶ ξυπνούς ἀντρες, ἀντρες ποὺ δέσι κι ἀν εἴταν ταπεινωμένη ἡ φυχὴ τους ἀπὸ σκλαβία δυὸ καὶ παραπάνω αἰώνων, δέσι κι ἀν εἴταν ἀλυσοδεμένος δ νοῦς τους μὲ τὰ δασκαλήσια συστήματα τῆς ἀρχαιολατρίας καὶ τῆς ἀρχαιοτυπίας ποὺ ξαναχόντανε σ' ἐμάς ἵσα ἵσα δ, τι ἔρχιζε νὰ τὰ ξεινάζῃ ἀποπάνω της Ἑύρωπη, εἶχαν δύως πάντα τὸ μεγάλο τὸ χάρισμα τὸ ρωμαϊκό, γέρπαζουν τὴν καινούρια τὴν ἴδεα, τὰ σάμπως πιὸ πραχτικὰ συστήματα τοῦ νεώτερου πολιτισμοῦ, ἀπὸ τὸν ἀέρα νὰ πούμε, καὶ νὰ πολιτίζουνται δέσι δὲν ξεινήτοσύνη μπορεῖ νὰ πολιτίσῃ ἀνθρωποποιητικό. — 'Αντήχησε, κ' ἔγγαλε πολὺ ἀξίους ἀνθρώπους, Πολίτες καὶ Εθνομερίτες, καθὼς οἱ Ροσσέτοι, οἱ Μαυροκορδάτοι, οἱ Βλαστοί, καὶ πάλε ἀργότερα, Μουρούζηδες, Υψηλάντηδες, Μαυρογεναῖοι, Καρατζάδες. "Ολοι τους ἔνας κ' ἔνας καὶ στὴν κυβερνητικὴ δύναμη, καὶ σ' ἄλλα διπλωματικὰ καὶ πολιτικὰ προσόντα, ἐπειδὴ ἀξιοσύνη δὲν τοὺς ἔλειπε νὰ τὰ ἐφαρμόζουν ἀντὰ τὰ προσόντα, ἀν καὶ τοὺς ἔλειπε χαραχτήρας γιὰ νὰ τὰ ἐφαρμόζουν ἔκει ποὺ πρέπει.

(ἀκολουθεῖ)

ΑΡΓΥΡΗΣ ΕΦΤΑΛΙΩΤΗΣ

ΘΕΑΤΡΙΚΑ

ΘΕΟΔΩΡΑ

«Δράμα εἰς πράξεις τρεῖς».

Συγγραφέας: Γ. Τσοκόπουλος.

"Οποιος βλέπει τὸ δράμα τόχην βαθύτερο σκοπὸ στὴν κοινωνία ἀπὸ τὸ διασκέδασμα τῶν βραδυνῶν ὁρῶν τοῦ ἀστοῦ.....

ΠΕΤΡΟΣ ΒΑΣΙΛΙΚΟΣ

Στὸν τόπο μας βρίσκουνται πολλὰ πράματα ἀκόμα ἀξεκαθάριστα. "Ενα ἀπ' αὐτὰ εἶναι καὶ τὸ πῶς καθένας ποὺ κρατᾷ στὰ χέρια του πέννα δημο

σιογραφικὴ νομίζεται ὑπεράξιος νὰ γράψῃ καὶ δράμα καὶ στίχο, καὶ ρωμάντζο καὶ δήγημα. Τέχνη καὶ δημοσιογραφία ἔχουν ἀνακάτευτες σὲ τέτοιο βαθμό, ποὺ νὰ παίρνουν οἱ πολλοὶ τὴν μιὰ γιὰ τὴν ἄλλη. Σ' αὐτὸ διοίθησε νὰ ξεικολλήσῃ ἀπὸ τὶς φημερίδες, καὶ δὲν αιστάνεται τὴν ἀνάγκη γιὰ ἔνα ούσιαστικώτερο διάβολο. "Ισως αὐτὸ νὰ εἶναι ἡ ἀφορμὴ καὶ τῆς δύσκολης περπατησίας τῆς ἀληθινῆς φιλολογίας μας. Τὸ ἔργο τῷ δημοσιογράφῳ μας στάθηκε φοβερά ἀντιφιλολογικό, γιατὶ ποτέ του δὲ διοίθησε ἀπὸ πεποιθηση καμιὰ μικροαξία στὸ φινέρωμά της, μὰ ἔπειτε τὸ κοινὸ πῶς διάφορα μετριώτατα πνέματα πρωταγωνιστοῦνται στὰ δημιουργικὴ παραγωγὴ τοῦ τόπου μας.

"Ο συγγραφέας τῆς «Θεοδώρας» κ. Τσοκόπουλος εἶναι ἔνας ἀπὸ τοὺς δημοσιογράφους ἐκείνους, ποὺ δὲ δειλιάζουν νὰ καταπιεστοῦν μὲ τὸ καθεμερινό τους χρονογράφημα, σύχρονα καὶ τὸ καθεμερινό δραματάκι. Δὲ θὰ ξειδίζουμε βέβαια ἐδῶ δὲν τὸ ἔργο του, τὸ δημοσιογραφικό, τὸ ἀναγνωσματογραφικό, τὸ θεατρικὸ κ.λ.π. "Άν καὶ ἵσας ἔπρεπε νὰ μὴ μιλήσουμε καὶ γιὰ τὴ «Θεοδώρα». Μὰ μέσα σὲ τέτοια σκοτεινιά κριτικῆς ποὺ βλέπουμε γύρω μας, νομίζουμε καθήκοντο πρὸς τοὺς ἑκλεχτοὺς διαβαστές τοῦ «Νούμα» καὶ μάλιστα τοὺς νέους, νὰ δεῖξουμε τὶ εἶναι τὸ ἔργο αὐτὸ ποὺ οἱ φημερίδες μας τὸ ἀνακήρυξαν «ἔξοχο προϊόν».

Δράμα τὸ ἐπιγράφει ὁ συγγραφέας του, κι ὅχι τραγωδία. Μὰ ἀδικα θὰ ζητήσετε μέσα του κλεισμένες δραματικὲς σκηνές. Μια ἱστορικὴ μούχλα σᾶς πνίγει, καὶ μάταια θὰ πιθυμήσετε κάποιο δεράκι τέχνης. "Η πρώτη πράξη ἀρχίζει μ' ἔνα διάλογο τριῶν συνομιωτῶν, ποὺ λογαριάζουν νὰ σηκώσουν τὸ λαὸ σε στάση, καὶ νὰ φίξουν τὸν Τουστινιανό, τὸν τύραννο καθὼς τόνε λένε. "Αρχηγὸς τῆς στάσης ἀνακηρύχνεται δὲν ιωάννης, νέος νιοφερμένος ἀπὸ τὴν Αθήνα, ποὺ ἔρχεται στὸ Βυζάντιο κινούμενος ἀπὸ ἐκδίκηση κατὰ τοῦ αὐτοκράτορα, ποὺ ἔχεισε τὶς φιλοσοφικὲς σκολές τῆς Αθήνας, γιὰ νὰ κατορθώσῃ τὸ ξεπλωμα τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας. Μιλεῖ στοὺς ἀλλούς δυὸ συντρόφους του «περὶ Ελλάδος» καὶ βρίσκει ἔτσι ὁ συγγραφέας καὶ ποὺ νὰ δημοκοπήσῃ καὶ νὰ παρασύρῃ τὸ πατριωτικοφανέστατο ἀκροατήριο

γιὰ τὸ Θεατρό μου. Δὲ θέλησε. Θέλησε δύως πολὺ ὀραῖα νὰ βάλῃ τὸ λόγο ἐνὸς βουλευτὴ ποὺ μ' ἔβριζε ποτὲ στὴν κοινωνία ἀπὸ τὸ διασκέδασμα τῶν βραδυνῶν ὁρῶν τοῦ ἀστοῦ.....

Μᾶς βρίζανε, μᾶς τσαλαπατούσανε, μὰ δὲν τὸ ἐνούσιανε καθόλου, ἐμεῖς νὰ πάσουμε τὴν πέννα. Λεφτεριά. Πῆρα τότες κ' ἔγραψε παντοῦ, δύο πρόρεστα, στὴν Ελβετία, στὴν Αγγλία, στὸ Παρίσι πιὰ ἐννοεῖται, μὰ τὸ πιὸ παράξενο, στὴν Τουρκιά. Τέθρα μου, ἀν καὶ δὲ γραφήκανε ρωμαΐκα, τὰ βαζά ἐδῶ γιὰ πολλὲς αἰτίες. Γιὰ νὰ δεῖξω πῶς τὸ χρέος του πρέπει κανεὶς πάντα νὰ τὸ κάμη, στὸ μάνισμα τῆς φουρτούνας καὶ στὴ μάνητα του ὁχτροῦ. "Επειτα, γιὰ νὰ δεῖξω πῶς ἡ ἀλήθεια, φτάνει νὰ τὸ θέληη, καὶ τὸ κατορθώνει νὰ πῆ τὸ λόγο της. Νὰ μείνη καὶ γνωστὸ στοὺς στερνούς μας, ἀν ποτὲς κοιτάζουνε τὸ βιβλίο μου καὶ μελετήσουνε τοῦ ἀγώνα μας τὴν ιστορία, πῶς ἀναγκαστήκαμε, γιὰ μιὰ ἰδέα ἱερή, νὰ γράψουμε σ' ὅλα τὰ μέρη τῆς οἰκουμένης, δῶς ἀπὸ τὴν Ελλάδα, δύο ποὺ διακατισμὸς δὲ μᾶς ἔφινε στὸ δρόμο νὰ βγοῦμε. Μὰ θάρρεψα κιόλας πῶς τὰ μικρά μου τέρπθρο μποροῦνε κάτι νὰ μάθουνε σὲ μερικοὺς ἀναγνώστες. Τὰ μεγάλα μου τέρπθρα, ἐκεῖνα ποὺ δημοσίεψα στὴ Γαλλία, ἔνα δύο ποὺ τὰ φιλοξένησε τὸ Ελβετία, θὲ τὰ δημοσίεψω κατόπι χώρια σ' ἔναν τόμο στὸ Παρίσι. "Οσα δημοσιέψω δὲδῶ δὲ θὰ τὰ δημοσί

του. Η Ἑλλάδα, λέει, είναι μεγάλη χώρα, ἔνδοξη, ξαπλώθηκε μὲ τὸ μέγ' Ἀλέξαντρο ἵσα μὲ τὴν Ἀστα τὴ βαθειά, κ' ἔτοι ὅλοι γίναμε Ἐλληνες.... καὶ τὰ τέτοια, βαχλιένα σὰν κύριο ἀρθρό τοῦ κ. Κανελλίδην. Ἐπειτα φεύγουν αὐτοὶ κ' ἔρχεται ὁ Ἰουστινιανὸς μὲ τὴ Θεοδώρα κ' ἀρχίζει ἵσα μὲ τὸ τέλος τῆς πράξης ἓνας διάλογος τῷ βασιλιάδων, μὲ τὸν καλόγερο Σάββα, ποὺ ἀνεβασμένος σ' ἔνα στύλο στὴ μέση τῆς σκηνῆς βγάνει λόγο περὶ «μελλουσῶν συμφορῶν» τοῦ Βυζαντίου. Αὐτὴ ἡ ἔρωταπόκριση τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ ζευγαριοῦ μὲ τὸ στυλίτη καλόγερο, ὃσο ἀφύσικη είναι, τόσο είναι φαιδρότατη, ἀλλὰ καὶ τόσο κουραστική.

Στὴ δεύτερη πράξη ἡ Θεοδώρα ἔρχεται στὴ σκηνὴ καὶ δηγέται στὶς «κυρίες ἐπὶ τῶν τιμῶν» τὴν βιογραφία της. Ἰστορικὲς σελίδες συγκρουόμενες τὶς ἔρραψε ὁ συγγραφέας σὲ μιὰ ἔκδοση καὶ μᾶς τὴν παρουσίασε μὲ τὸ στόμα τῆς ἕδιας Αὔγουστας. Στὸ μεταξὺ γίνεται ἡ στάση, ὁ αὐτοκρατορικὸς στρατὸς πιάνει τοὺς ἀρχηγούς, τοὺς τρεῖς συνωμότες τῆς πρώτης πράξης, καὶ τοὺς φέρνει στὸ παλάτι. Ὁ Ἰουστινιανὸς διατάξει—γιατὶ; (τὸ ἔβαλε ὁ συγγραφέας γιὰ νὰ δικιολογήσῃ τὶς κατοπινὲς σκηνὲς)—νὰ τοὺς ἀνακρίνῃ ἡ Θεοδώρα. Στοὺς δύο πρώτους κάνει κάμποσες ἔρωτησες καὶ τοὺς στέλνει στὴ φυλακή. Κρατάει μοναχὰ τὸν τρίτο—γιατὶ; (γιὰ νὰ πρετοιμάσῃ τὴν τελευταία σκηνὴν)—καὶ ἀνακαλύφτει ἀπὸ τὴν δυμιλὰ πώς αὐτὸς ὁ Ἰωάννης ὁ Ἀθηναῖος εἴτανε καρπὸς κάποιού διεβατικοῦ τῆς ἔρωτα τὸν καιρὸ ποὺ γύριζε τὸν κόσμο μὲ τὸ ἐπάγγελμα τῆς χορεύτρας. Η σκηνὴ τῆς ἀναγνώρισης ἔρχεται σὲ μιὰ δραματικὴ σκηνὴ τοῦ ἔργου. «Ἐνας τεχνίτης μποροῦσε νὰ κάμῃ κάτι ἀπόνου σ' αὐτὴν. Ὁ συγγραφέας δύμας φαμπρικάρισε μιὰ χλιαρὴ καὶ ἀνούσια καὶ πεζότατη καὶ χιλιοειπωμένη σκηνὴ, που τελειώνει μὲ τὸ σταλιό στὴ φυλακὴ τοῦ Ἰωάννη, δικιολογώντας πώς τάχα ἡ Θεοδώρα θέλει νὰ κρύψῃ ἀπὸ τὸ παιδί της τὴν ἀλήθεια.

Η τελευταία πράξη ἀρχίζει μ' ἔνα πεζὸ ποίημα ποὺ ἀπαγγέλνει ἡ κιθαρίστρα τῆς Αὔλης, μιὰ ξανθιὰ κόρη Ἀθηναῖα, παλιὰ ἀγάπη τοῦ Ἰωάννη, —(Τὶ γίνεται αὐτὸς ὁ ἔρωτας στὸ τέλος καὶ γιατὶ τὸν χώνει στὸ δράμα ὁ συγγραφέας;) —Τὸ ποίημα αὐτὸν ὑμεῖς τὰ καλλη τῆς Ἀττικῆς φύσης, καὶ εἰναι πολὺ χειρότερο ἀπὸ τὰ πεζὰ ποιήματα ποὺ δημοσιεύονται στὴν «Ἀττικὴ Ιριδα». «Γετερά ἔρχεται ὁ Ἰουστινιανὸς καὶ βγάνει ἔνα λόγο γιὰ τὰ

χρωστῶ τοῦ Νιρβάνα. Κ' ἔτοι τὴν ἀξιώθηκα μιὰ φορὰ στὴ ζωὴ μου τὴ βασιλικὴ τὴν τιμὴ νὰ δοῦνε ὡς καὶ τὰ Παναθήναια τὰ πεζὰ μου, χωρὶς νὰ τὰ διορθώσουνε κιόλας. Ἀλήθεια ποὺ καὶ τὰ πεζὰ μου δὲν τοὺς διορθώσανε.

Ἡ Δασκάλισσα ποὺ ἔρχεται κατόπι ἀπὸ τῷ θρόνῳ μου τὸν Παναθηγανε, δηλαδὴ κατόπι ἀπὸ τὸ γραμματάκι μου στὸ Νιρβάνα (1), μπῆκε στὰ 'Ρόδα καὶ Μῆλα, γιὰ νὰ δεῖξω πώς τότες, ὑστερὶς ἀπὸ τὴν μπόρα, εἰμεστα κάπως ἀναγκασμένοι νὰ τὰ λέμε ἀναμεταξῦ μας. Καὶ τὰλεγα συχνὰ μὲ χαρὰ μεγάλη, γιατὶ τὰξιζε ἡ γενναία μας καὶ σοφὴ καὶ χαριτωμένη Ἀλέξαντρα Παπαμόσκο, νὰ τῆς κάμουμε κανέναν ἐπινοι μεγαλήτερο. Δὲν εἰχε ἀκόμη δημοσιεψε τὸν Ἀθρώπινο Ὁργανισμό, ποὺ μᾶς τὸν δέωσε κατόπι. Βαλθηκε δύμας ἀπὸ καιρὸ νὰ μελετήσῃ καὶ τὴ γλώσσα μας καὶ τὴ γραμματική της. Μπράβο της! Μὲ πολὺ κουράγιο, μὲ τὴν καρδιὰς τὴν πίστη, μὲ τὸ αἰστημα τὸ γυναικήσιο ποὺ ὅλα ξέρει καὶ τὰ χρυσώνει μὲ κάποια ἰδανικὴ ὄμορφιά, δὲ φοβήθηκε μήτε τὴν ἔργασία μήτε τὸν ἀγώνα ὅ

νὴ μης ἴστορία ἡ γιὰ νὰ πειράξῃ ἐμᾶς τοὺς ἀπόγονους, ὅπως φαντάζεται ὁ Ἐλληνας συγραφέας, μὰ γιατὶ ἡ πηγὴ τοῦ Προκόπιου εἴτανε πιὸ σκανταλιστικὴ καὶ φυσικὰ πιὸ ἐλκυστικὴ γιὰ τὸ θέατρο — δηπως τὸ φαντάζεται ὁ Σκορντού. Αὐτὴ ἡ προσπάθεια τοῦ κ. Τσοκόπουλου φαίνεται σὲ κάθε σκηνὴ καὶ σὲ κάθε διάλογο τοῦ ἔργου, καὶ είναι μιὰ αἰτία γιὰ νὰ τὸ κάνῃ πιὸ βαρετό.

Τὸ «Βασιλικὸ Θέατρο» παρουσιάζοντας τέτοια ἔργα, δουλεύει καὶ αὐτὸ σύφωνα μὲ τὸν Τύπο μας, γιὰ νὰ πείσῃ τὸ κοινὸ πόλις ἡ δημιουργικὴ ἔργασία στὸν τόπο τοῦτο πέρνεται σκαπτισσα, καὶ πὼς σὲ λίγο πεθαίνει δρυστικά. Μακάρι νὰ γίνη αὐτό. Γιατὶ ἀπὸ τὸν τάφο της θὰ ξεβλαστήσῃ ἡ νέα Τέχνη, ποὺ κάποιες αὔρες της μᾶς χαδέψανε ἵσαρε τώρα, ἡ Τέχνη ἐκείνη ποὺ θὰ βοηθήσῃ τὴν κοινωνικὴ ἀναμόρφωση καὶ ποὺ σκοπός της θὰ είναι, νὰ τρικυμίζῃ κι ἀναφτερώνη τὶς ψυχές, μὲ τὰ γενναῖα της ἔργα.

Ο ΚΡΙΤΙΚΟΣ ΤΟΥ ΝΟΥΜΑ

ΜΗΤΕ ΦΥΛΛΑΔΕΣ ΜΗΤΕ ΚΙΤΑΠΙΑ

Διὸ ζητήματα ἀπὸ τὸ πιὸ σπουδαῖα γιὰ τὴ Φυλὴ παραμερίζοντας τὸ γλωσσικὸ ζήτημα ποὺ μεστωσε πιὰ καὶ φούντωσε κι ἀπλώθηκε γιγάντια ἀλοπράσινη κληματαριὰ πάνου ἀπὸ τοὺς κοινωνικοὺς παχτζέδες τῆς Λευτερῆς καὶ τῆς Δούλης Ἐλλάδας συζητοῦνται μῆνες τώρα στὶς στῆλες τοῦ «Νουμᾶ». Τὸ ζήτημα τοῦ ἐγωισμοῦ καὶ τῆς ἀγάπης, ρωτημα ἀτομικὸ μαζὶ καὶ φυλετικό, καὶ τὸ σοσιαλιστικὸ ἡ σοσιαλδημοκρατικό. Καὶ ξετυλίγονται κι ἀπλώνουνται καὶ συμμαζέουνται καὶ πλέκονται σ' ἔνα τὰ δύο αὐτὰ ζητήματα, γιατὶ γιὰ μᾶς, γιὰ τὸ «Ἐθνος» μας καταντοῦνται στὸ τέλος ἔνα καὶ τὸ τὸ ίδιο ρώτημα.

«Ο ἀτομικὸς Νιτσεϊκὸς ἐγωισμὸς μ' ὅλη του τὴν ἀριστοκρατικὴ σκληράδες ξεταζούμενος ἐνάντια στὴν ψυχοπονιάρια ὄχλοκρατικὴ ἀγάπη σχετίζεται τόσο στενά μὲ τὸ ἄλλο ρώτημα ἀν πρέπει νὰ στηρίζουμε τὶς ἐλπίδες μας γιὰ τὴν πρόσδο τοῦ ἔθνους στὴν καλλιτέρεψη τῆς ἀριστοκρατίας μας καὶ ν' ἀρκεστοῦμε νὰ ρίχνουμε κανένα κόκκαλο στὸν δχλο τὸν ἔργατικό, ὅταν κάποτε σηκώνει κεφάλι καὶ σκούζει, γιὰ νὰ πάρουμε γιὰ βάση τὴν κοινωνικῆς μας ἐξελίξης καὶ φυλετικῆς προόδου τὴ μόρφωση τῶν ἔργατῶν καὶ τὴν ὄργανωσή τους σὲ δύναμη ἀνατρε-

ληνικὸ τὸ δημόσιο, παρὰ γιὰ τὸ ἔβρωπατικό. Νὰ μὴν πάνε καὶ χαρένα τὰ κακόμοιρα. Τὸ ζήτημα, ἐκείνη τὴ χρονιά, ἐκαμε βήματα γιγαντένια τὸπος στὴν Ἐβρώπη ποὺ νὰ μὴν πάτησε. Λοιπὸν ἀπὸ τὸ ταξίδι του κάτι καὶ στάρθρα μου θὰ δητε.

Ἀλήθεια, τὸ χειρώνα ἐκεῖνο τοῦ 1901—1902, δὲν ξέρω πῶς δὲν πελάγωσα. «Ἐπρεπε μὲ τὸ δίχως ἀλλο νὰ πολεμήσω γιὰ τὸν Πάλλη, ποὺ ὅλοι τότες τοῦ ῥηχόντανε, νὰ ξηγήσω καὶ τὸ ζήτημα σ' δύσους δὲν τὸ καταλαβάνινα, καὶ ποιὸς Ἐβρωπατίος νὰ καταλάθῃ πῶς ὑπάρχει ἔνας τόπος στὴν οἰκουμένη, δηπου ἀλλιώς γράφουνε κι ἀλλιώς μιλούνε, ὅπου μάλιστα δὲν τοῦχουνε γιὰ ντροπὴ νὰ μιλούνε τὴ γλώσσα τους, μὰ νὰ τὴν γράφουνε τοῦχουνε; Παρατήρησα δημως πῶς φτάνει κανεὶς νὰ δουλέθῃ, φτάνει τὸ χρέος του νὰ κάνῃ μὲ θάξδος, καὶ τὰ πράματα σιάζουνται μοναχά τους. Η τραμουντάνα δὲ βάσταξε περισσότερο ἀπὸ ἔνα χρόνο. Λίγο λίγο ξεκορπίστηκε τὸ χάος. Ἀνάτελεν δὲ ἡ ληιος. Η πρώτη του ἀχτὶ διά, στὰ 1903, μὲ ξάρνιασε καὶ μένα τὸν ἰδίο. Τὰ Παναθήναια μοῦ γυρέθανε τὴ γνώμη μου γιὰ τὸ ζήτημα. Τὴ γυρέθανε φυσικὸ σὲ ὄσους ἔχουνε μιὰ πέννα στὴν Ἐλλάδα. Μὰ πάντα περίεργο νὰ μὴ μὲ ξέχασουνε, νὰ τὰ τυπώσουνε κιόλας. Αφτὸ πιὰ θὰ τὸ

χρωστῶ τοῦ Νιρβάνα. Κ' ἔτοι τὴν ἀξιώθηκα μιὰ φορὰ στὴ ζωὴ μου τὴ βασιλικὴ τὴν τιμὴ νὰ δοῦνε ὡς καὶ τὰ Παναθήναια τὰ πεζὰ μου, χωρὶς νὰ τὰ διορθώσουνε κιόλας. Ἀλήθεια ποὺ καὶ τὰ πεζὰ μου δὲν τοὺς διορθώσανε.

Ἡ Δασκάλισσα ποὺ ἔρχεται κατόπι ἀπὸ τῷ θρόνῳ μου τὸν Παναθηγανε, δηλαδὴ κατόπι ἀπὸ τὸ γραμματάκι μου στὸ Νιρβάνα (1), μπῆκε στὰ 'Ρόδα καὶ Μῆλα, γιὰ νὰ δεῖξω πώς τότες, ὑστερὶς ἀπὸ τὴν μπόρα, εἰμεστα κάπως ἀναγκασμένοι νὰ τὰ λέμε ἀναμεταξῦ μας. Καὶ τὰλεγα συχνὰ μὲ χαρὰ μεγάλη, γιατὶ τὰξιζε ἡ γενναία μας καὶ σοφὴ καὶ χαριτωμένη Ἀλέξαντρα Παπαμόσκο, νὰ τῆς κάμουμε κανέναν ἐπινοι μεγαλήτερο. Δὲν εἰχε ἀκόμη δημοσιεψε τὸν Ἀθρώπινο Ὁργανισμό, ποὺ μᾶς τὸν δέωσε κατόπι. Βαλθηκε δύμας ἀπὸ καιρὸ νὰ μελετήσῃ καὶ τὴ γλώσσα μας καὶ τὴ γραμματική της. Μπράβο της! Μὲ πολὺ κουράγιο, μὲ τὴν καρδιὰς τὴν πίστη, μὲ τὸ αἰστημα τὸ γυναικήσιο ποὺ ὅλα ξέρει καὶ τὰ χρυσώνει μὲ κάποια ἰδανικὴ ὄμορφιά, δὲ φοβήθηκε μήτε τὴν ἔργασία μήτε τὸν ἀγώνα ὅ

που μερικοὶ δασκάλοι φημεριδογράφοι καταντήσανε νὰ μὴ σέβουνται μιὰ γυναίκα. Η Ἀλέξαντρα δὲ φοβήθηκε, γιατὶ κατάλαβε τὸ χρέος τὸ ἔθνικό. Κανένας ποτέ του τόσο καλὸ δὲ θὰ κάμῃ στὴν Ἐλλάδα διὸ γυναίκα μὲ τὴ γλώσσα της τὴν ἀπλή. Μὰ καὶ κυρία Ἀλέξαντρα Παπαμόσκο έννοιωσε πῶς ἡ ἀπλότητα δὲ φτάνει. Θέλει καὶ κανόνα, γιὰ νὰ γίνη πιὸ ἀπλὴ ἀκόμη. Μακαρισμένος δὲ τόπος διέρχεται οὐρανούς τοῦ Αλέξαντρες.

Τάλλο μου τὸ γράμμα στὸ Βαρλέντη—«Ἐθνικὸς Εβρωγέτης — εἴτανε γράμμα διδαίτερο. Αφοῦ δύμας τὸ δημοσίεψε στὴν Ἐπιθεώρησή του, ἀς τὸ βάλουμε κι ἀφτό. Τί νὰ κρύψουμε κιόλας τὴν ψυχὴ μας; Τοὺς πλούσιους τοὺς τιμῶ, θύμα πρῶτοι τοῦ λόγου τους τιμήσουνε τὸν ποιητήν. Προσωπικὰ δὲν ἔχω μὲ κακορίζειν συνέσια τοῦ Ρωμιοῦ νὰ νοικίρη πῶς δημοσίευσε πρέπει καὶ καλὸ νὰ θωρίεται βασιλιάς, νὰ προκηρύχνεται κι ἐθεργέτης. Εγὼ δὲ πολὺ τὴν ιστορία, μόνο τὰ γράμματα νὰ ἐθεργετήσανε τὴν Ἐλλάδα, νὰ τὴν ἐθεργετοῦνε κι ἀκόμη. Τόσο θέλησα νὰ πῶ στὸ γράμμα μου τοῦ Βαρλέντη, ποὺ

1) Τάρθρο